

НАПРЯМКИ ТА ЗМІСТОВНЕ НАВАНТАЖЕННЯ ВНУТРІШНІХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПОТОКІВ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВА

Гушко С. В.,

к.е.н., доцент, в.о. декана обліково-економічного факультету, Криворізький економічний інститут, ДВНЗ «Криворізький національний університет»[✉]

- А** В статті розглянуто процес організації раціонального руху інформаційних потоків підприємств, який сприяє реалізації механізму інформаційного забезпечення обліково-аналітичної системи управління через оптимізацію бізнес-стратегії промислових підприємств.
- К** Інформаційні потоки, управління, обліково-аналітична система, підприємство.

НАПРАВЛЕНИЯ И СМЫСЛОВАЯ НАГРУЗКА ВНУТРЕННИХ ИНФОРМАЦИОННЫХ ПОТОКОВ УЧЕТНО-АНАЛИТИЧЕСКОЙ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯ

Гушко С. В.,

к.э.н., доцент, и.о. декана учетно-экономического факультета, Криворожский экономический институт, ГВУЗ «Криворожский национальный университет»

- А** В статье рассмотрен процесс организации рационального движения информационных потоков предприятий, который способствует реализации механизма информационного обеспечения учетно-аналитической системы управления через оптимизацию бизнес-стратегии промышленных предприятий.
- К** Информационные потоки, управление, учетно-аналитическая система, предприятие.

THE INTERNAL INFORMATIVE STREAMS' AREAS AND MEANING IN THE ENTERPRISE ACCOUNTABLE-ANALYTICAL MANAGEMENT SYSTEM

Gushko S. V.,

PhD, Associate professor, Acting Dean of the Accounting and Economics Faculty Kryvyi Rih Economic Institute, SHEE «Kryvyi Rih National University»

- A** The organization process of the enterprises' informative streams rational movement is considered, which promotes the informative providing implementation mechanism for the accountable-analytical management system through optimization of the industrial enterprises' business strategy.
- K** Informative streams, management, accountable-analytical system, enterprise.

Постановка проблеми

Інноваційна спрямованість розвитку економіки і необхідність гармонізації облікових систем в єдиний економічний простір сприяли розвитку обліково-аналітичних систем на основі інтеграції різних видів обліку. Реалізація цього напрямку вимагає розвитку методології сучасного інтегрованого обліку і звітності, яка поєднувала би в собі елементи класичного підходу і сучасних інформаційних можливостей.

Формування ефективної обліково-аналітичної системи управління (ОАСУ) на підприємствах передбачає реалізацію таких основних завдань:

- надання інформаційної підтримки в процесі прийняття управлінських рішень та налагодження ефективного контролю і планування діяльності підприємства;
- удосконалення обліку і підвищення ефективності аналізу господарської діяльності промислового підприємства в цілому та за центрами відповідальності;

- опрацювання пріоритетних напрямів розвитку підприємства з урахуванням загальнодержавних концепцій.

Обліково-аналітична система управління на підприємстві повинна виконувати інформаційну, контрольну, аналітичну функції та функції прогностичного планування з метою ухвалення ефективних рішень на усіх рівнях управління (рис.1):

- інформаційна функція – забезпечення управління усією необхідною інформацією, що передбачає збір, обробку, угруповування і передачу облікових даних за призначенням;
- функція прогностичного планування – формування основ для складання як поточних, так і перспективних бізнес-планів та сприяння формуванню ефективної системи управління в рамках конкретного господарського суб'єкта;
- аналітична функція – виявлення впливу окремих господарських операцій на процес формування прибутку через проведення глибокої і всебічної оцінки результатів діяльності

- господарюючого суб'єкта, що дозволить попередити фінансові ризики;
- контрольна функція – підсистема забезпечення контролю за ходом виконання управлінських рішень, сприятиме збереженню товарно-матеріальних цінностей у процесі їх руху та законності фінансово-господарських операцій і дій посадових і матеріально відповідальних осіб.

Аналіз останніх джерел та публікацій

У монографії О.М. Петрука «Регулювання бухгалтерського обліку в Україні: теорія, методологія, практика» [1] зазначається, що розв'язати зазначені завдання можливо тільки за допомогою системного підходу. В основу обліково-аналітичної системи покладено системний підхід, що дозволяє розглядати підприємство як складний об'єкт, який складається з ряду підсистем.

Усі елементи облікової, аналітичної і контрольної підсистем мають різні цілі, завдання, об'єкти,

методи і призначені для різних користувачів інформацією. Проте важливою рисою, що їх об'єднує, є те, що використання цієї інформації призначене для забезпечення ухвалення ефективних управлінських рішень на підприємстві.

Сучасні аспекти формування ОАСУ передбачають облік, аналіз і контроль не лише внутрішніх господарських операцій у розрізі бізнес-процесів, але й аналіз параметрів зовнішнього макросередовища. ОАСУ повинна відображати як прямі, так і зворотні зв'язки, що дозволяють адаптувати систему до вимог внутрішніх і зовнішніх користувачів інформації, що можуть змінюватися.

Для того щоб визначити основні принципи, цілі та інші теоретичні основи ОАСУ, слід розглянути в першу чергу безпосередньо управління підприємством в цілому, тобто визначити його основи, а потім, спираючись на них, сформулювати теоретичну базу, зокрема для обліку й аналізу.

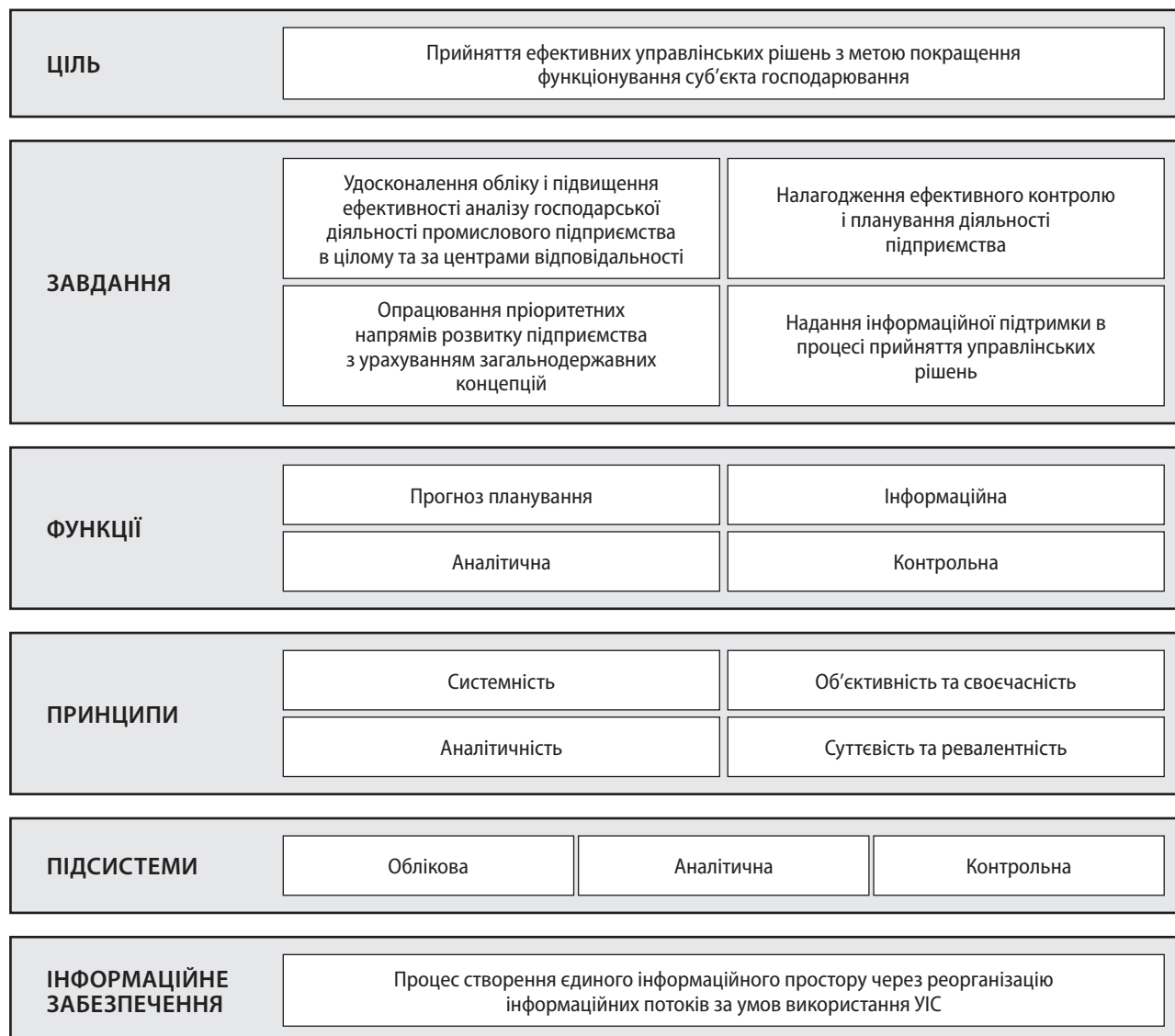

Рис. 1. Контурний макет обліково-аналітичної системи управління

Пропоновані принципи визначаються переліком підсистем ОАСУ. Запропоновані узагальнювальні принципи ОАСУ на рис.1 передбачають :

- задоволення наявних інформаційних потреб щодо відображення виробничих процесів;
- єдність інформації, що надходить із різноманітних джерел;
- оперативність та усебічність відображення обліково-аналітичної інформації з можливістю отримання на її основі необхідних виробничих показників;
- аналіз загального об'єму первинної інформації з приводу більш ефективного його використання, в тому числі і для цілей внутрішньофірмового планування;
- налагодження процесу кодування первинних даних для поліпшення інформаційних зв'язків;
- прогнозування можливостей ефективного функціонування підприємства;
- практичну реалізацію отриманих результатів аналітичного забезпечення.

Постановка завдання

Вихідною позицією в загальній теорії управління є загальна теорія систем. Саме тому в найзагальнішому вигляді управління може бути визначене як упорядкування системи. Отже, системність – провідний загальнометодологічний принцип, а ОАСУ є однією з основоутворювальних підсистем управління. Виконання цього принципу представляє ОАСУ як єдине ціле, що охоплює логічно взаємопов'язані складові елементи нижчого порядку і водночас є невід'ємною частиною системи більш високого рівня, в якій ОАСУ взаємодіє з іншими підсистемами.

Перш ніж досліджувати управлінські підсистеми, зокрема облік і аналіз, необхідно розглянути загальні функції управління. Уся сукупність управлінських дій може бути зведена до обмеженого переліку відносно функцій, що строго локалізуються, становлять замкнутий цикл управління:

- прийняття управлінських рішень;
- реалізація рішень;
- контроль (рис. 2).

Дослідження систем управління спрямоване на вдосконалення ефективності управлінських рішень. Система управління відіграє визначальну роль у діяльності підприємства, від неї залежать такі кінцеві показники як прибуток, собівартість та інші. Система управління багато в чому визначає конкурентоспроможність в умовах ринкової економіки. Тому дослідження систем управління – важливе й актуальне завдання для будь-якої організаційної системи [2, с.10].

Під час проведення наукового аналізу категорії «обліково-аналітична інформація» слід зазначити, що визначення поняття «система» в змісті фундаментальних положень про інформацію є істотним. У зв'язку з цим за базове автором обрано визначення поняття «система», дане В.Ф. Кочневим, Ф.Ф. Хімушиним і О.В. Шилейком. Згідно з цим визначенням, під системою слід розуміти «...сукупність взаємозв'язаних об'єктів (компонентів), яка виділяється із зовнішнього середовища або за просторовою, або за функціональною ознакою. Таке виділення системи із зовнішнього середовища може бути проведене в залежності від мети його дослідження. При цьому просторова і функціональна ознаки виділення системи не є взаємовиключаючими» [3, с. 94].

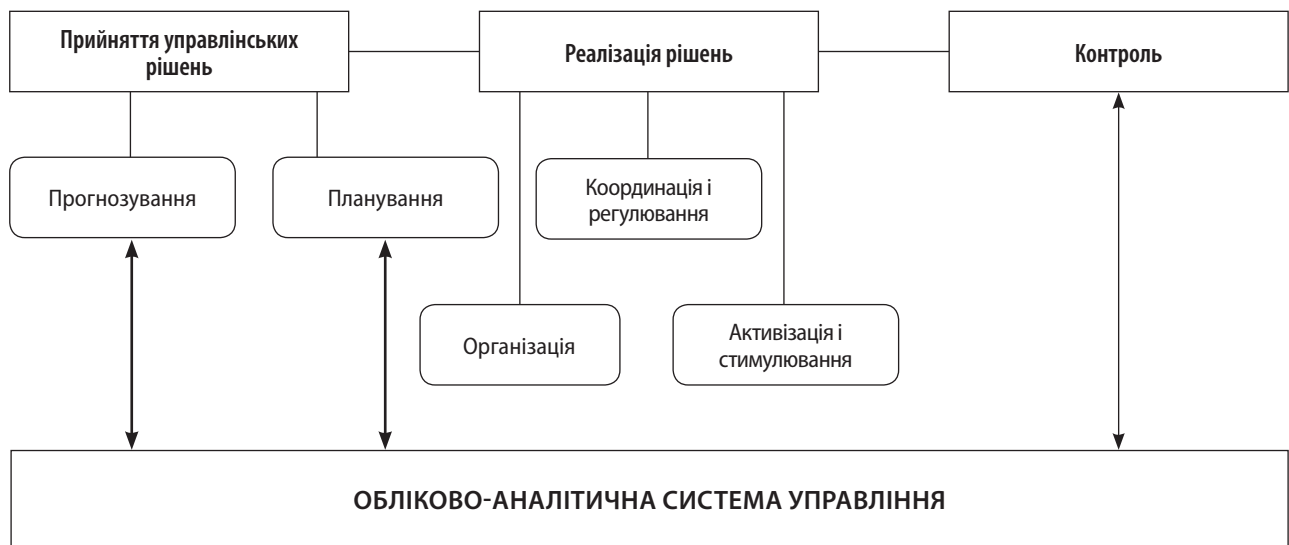

Рис. 2. Призначення обліково-аналітичної системи управління

Відповідно до теоретичних системних досліджень в області загальної теорії систем, система характеризується наступними основними системними поняттями: елементи, входи і виходи, зв'язок, структура, стан, процес, поведінка, обмеження, мета, навколишнє середовище та інше [4, с. 38].

Виклад основного матеріалу дослідження

Для обґрунтованого вибору центру системи управління керівник повинен вміти передбачати поведінку агентів – їх реакцію на ті або інші дії. Водночас експериментувати в практичній діяльності, застосовуючи різні методи управління і вивчаючи реакцію підлеглих, неможливо. Під час дослідження систем управління на відповідність сучасним моделям, дослідник повинен побудувати адекватну модель, що відображає всі властивості реальної системи управління. За допомогою наявної моделі дослідник може вирішити задачі аналізу і синтезу. Завдання аналізу системи управління полягає у визначенні реакції керованої системи на

дії, що управляють нею. Завдання синтезу полягає у виборі управління, яке призводить до необхідної реакції керуючої системи [2, с. 25].

Водночас В.В. Сопко зазначає, що «таку інформацію дає тільки бухгалтерська система обліку, система обліку, яка нині перетворилась у самостійну науку, має свою теорію, практику, ціль, предмет і метод, методологію та системну організацію» [5, с. 54].

Акумулятивана інформація є основним підґрунтям для прийняття управлінських рішень. Цінність і своєчасність рішення значною мірою залежить від здатності управління в потрібний момент зібрати, проаналізувати та проінтерпретувати інформацію [6, с.129].

Підхід розподілу облікової інформації на фінансову, управлінську є актуальним для підприємств України. Це передбачає наявність кількох категорій користувачів економічної інформації різного об'єму, змісту і термінів надання, що міститься в даних бухгалтерського обліку (рис. 3).

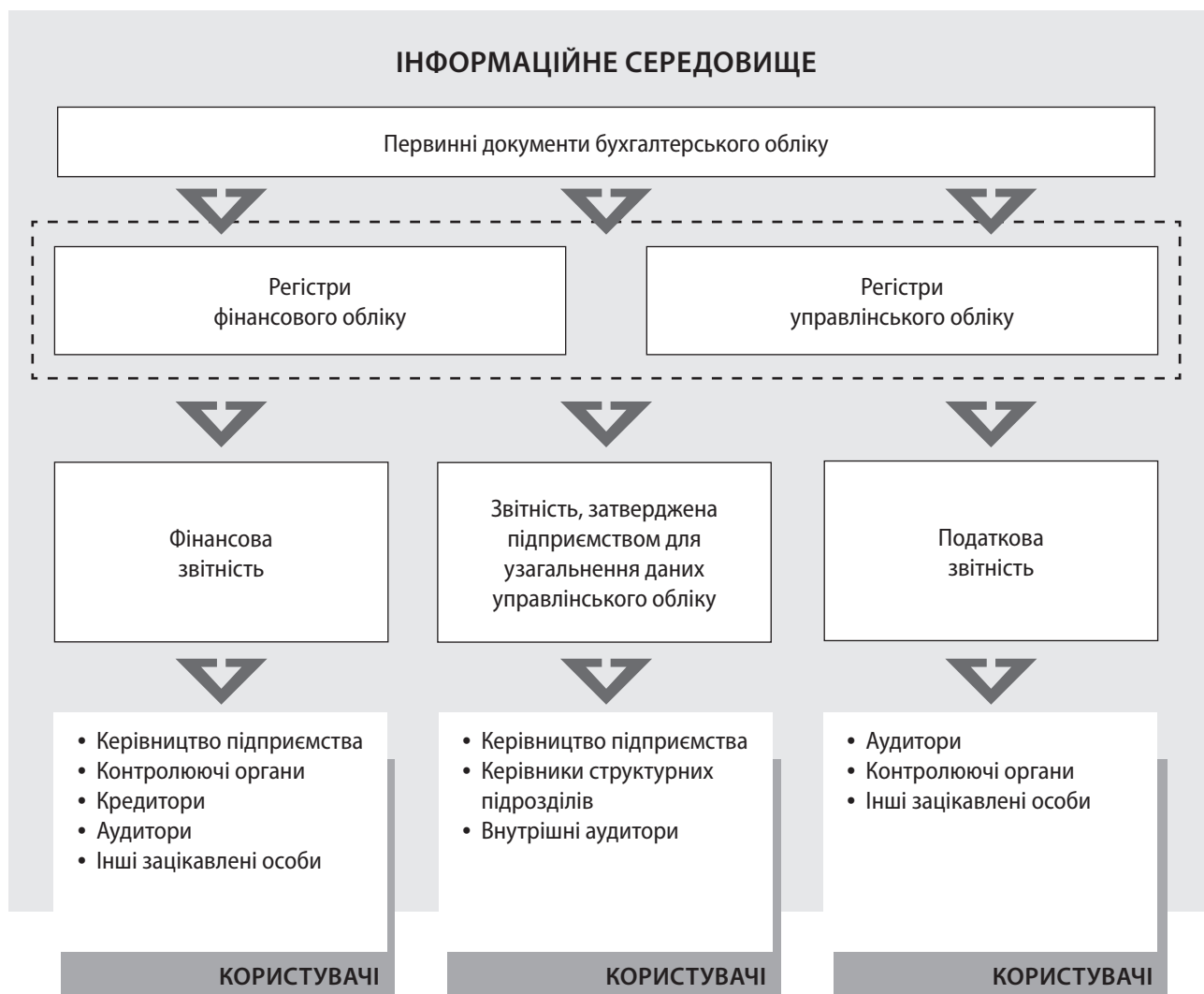

Рис. 3. Розподіл потоків облікової інформації в рамках фінансового, управлінського обліку

У централізованій системі процеси управління реалізують єдину мету. Для дослідження процесу формування ОАСУ разом з аспектами форми і змісту об'єкта необхідно проаналізувати поняття централізованої, децентралізованої та частково децентралізованої системи.

Структура системи повинна забезпечувати незалежність її поведінки від інших цілей. Децентралізована система припускає процеси управління, незалежно реалізуючи цілі, властиві підсистемам. При цьому можлива ситуація, коли реалізація цілей однієї підсистеми обмежує можливості реалізації цілей інших підсистем. У децентралізованій системі регулятор кожної підсистеми контролює тільки стан цієї підсистеми. Частково децентралізована система аналогічна децентралізованій відносно множини цілей, але при цьому регулятори деяких підсистем взмозі контролювати динаміку інших підсистем, свобода яких у реалізації їх цілей є обмеженою. Підсистеми децентралізованих і частково децентралізованих систем називаються елементарними системами, які можуть бути централізованими або децентралізованими (повністю або частково). Обліково-аналітичний процес на вітчизняних промислових підприємствах більш усього відповідає частково децентралізованій системі. Слід зазначити, що бухгалтерський облік, аналіз і контроль є самостійними, спеціалізованими економічними науками. Кожна з них має свій предмет, методи дослідження, практичне застосування.

На думку І.А. Маслової, «обліково-аналітична система – це повністю або частково децентралізована система, елементарні системи якої здійснюють збирання, обробку та оцінку всіх видів інформації, що спрямована для ухвалення управлінських мікро- і макрорівнях» [7, с. 16].

ОАСУ можна розглядати як у вузькому, так і в широкому сенсі. З одного боку, це система управління конкретного підприємства, яка залежить не тільки від структури системи як такої, але і від специфіки діяльності підприємства. З іншого боку, вона абстрагується від підприємства, формуючи принципи і методи, універсальні для різних суб'єктів.

Заслугує на увагу дослідження реалізації обліково-аналітичної системи управління в середині 90-х років авторами Л.В. Поповою та І.П. Ульяновим [7, с. 18]. Відтоді всі системи, що впроваджуються на підприємствах, досліджуються у взаємозв'язку і взаємообумовленості.

Проте змінюється суспільство та характер зв'язків у ньому. Україна проходить трансформаційний етап і вступає в посттрансформаційну економіку. Отже, виникає необхідність адаптації моделі ОАСУ до змін, що відбуваються.

ОАСУ використовує також методологічний апарат управлінського обліку. Підсистема управлінського обліку є відносно новою для вітчизняних підприємств. Особливістю національної облікової системи є те, що методологія обліку встановлюється нормативними актами. Процес переходу України до ринкових умов господарювання зосередив увагу вчених і практиків переважно на проблемах бухгалтерського обліку і податкових розрахунках. Традиційні методи і облікові технології необхідно адаптувати й удосконалити до певних історичних умов економіки країни і економіки підприємства, тобто розширити горизонт традиційної бухгалтерської облікової системи.

Розвиток кількісних (рівневого і вартісного) системних аспектів підвищення ролі обліково-аналітичної інформації (ОАІ) в організаційній системі управління базується на дослідженні якісних (об'єктного, поведінкового і наукового) внутрішніх системних аспектів підвищення ролі ОАІ в управлінні підприємством.

Механізмом інформаційного забезпечення обліково-аналітичної системи управління є єдність систем обліку, аналізу та контролю, об'єднаних інформаційними потоками для управління економічними процесами (рис. 4).

Включення в ОАСУ інформаційної підсистеми створить необхідні умови функціонування системи управління підприємством; забезпечить засобами отримання, пошуку, зберігання, накопичення, передачі, обробки інформації; організацію облікових та позаоблікових даних.

Зміст ОАСУ підприємства розкривається в спеціально-орієнтованій моделі, яка за кожним видом забезпечення (обліковий, аналітичний, контрольний, інформаційний) детально характеризує організаційні структури, управлінські процедури, методики і технології.

Розвиток обліково-аналітичного забезпечення управління підприємств певним чином пов'язаний з удосконаленням їх обліково-аналітичних систем. Обліково-аналітичне забезпечення управління визначається структурою обліково-аналітичної системи і є ядром і частиною інформаційного забезпечення.

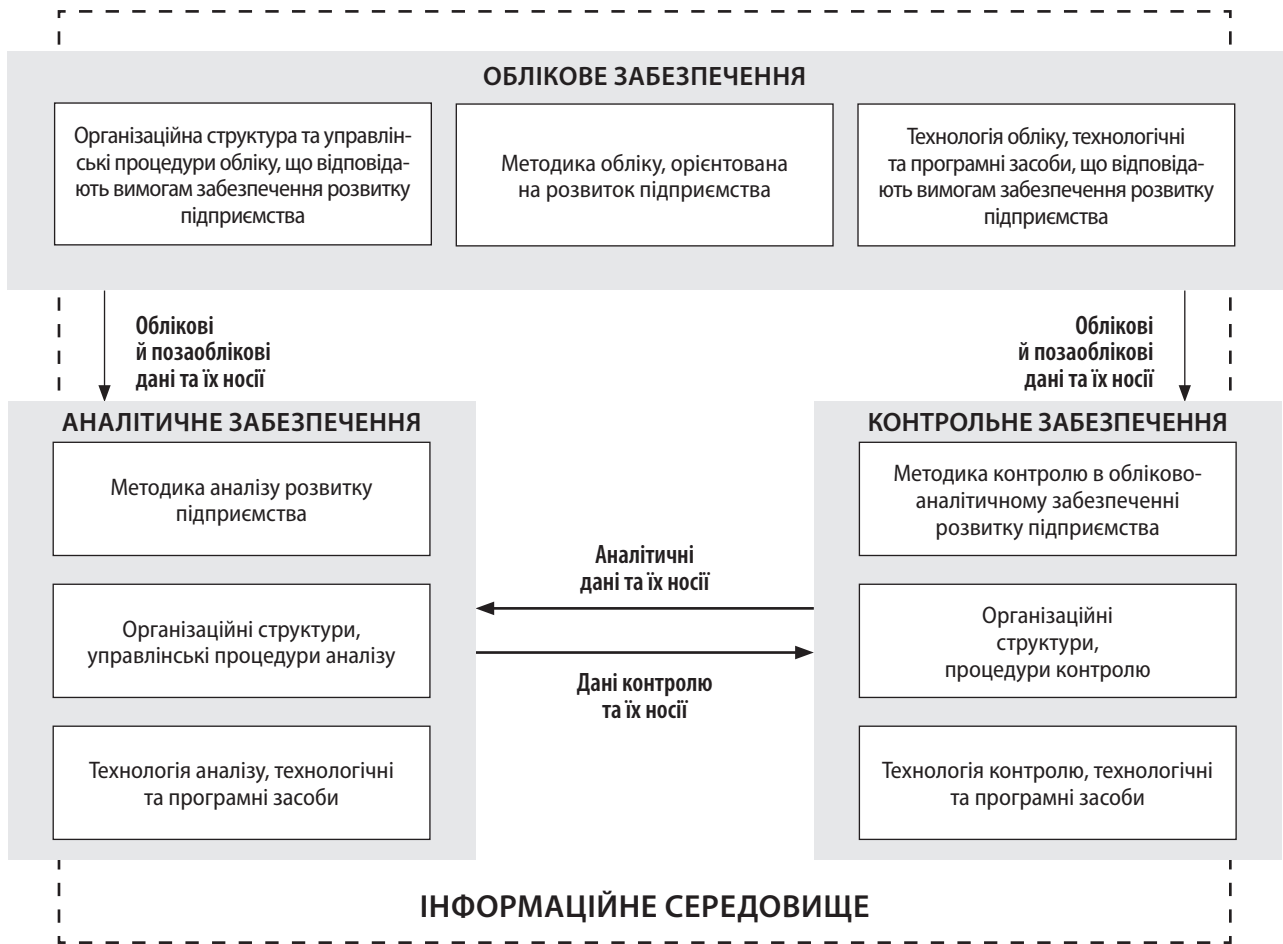

Рис. 4. Модель механізму інформаційного забезпечення обліково-аналітичної системи управління в єдиному інформаційному середовищі

Предметна область механізму інформаційного забезпечення обліково-аналітичної системи управління в єдиному інформаційному середовищі визначається економічними явищами і процесами, що характеризують господарську діяльність підприємства, і причинно-наслідковими зв'язками, представленими різноманітним чинників і результативних показників (рис. 5).

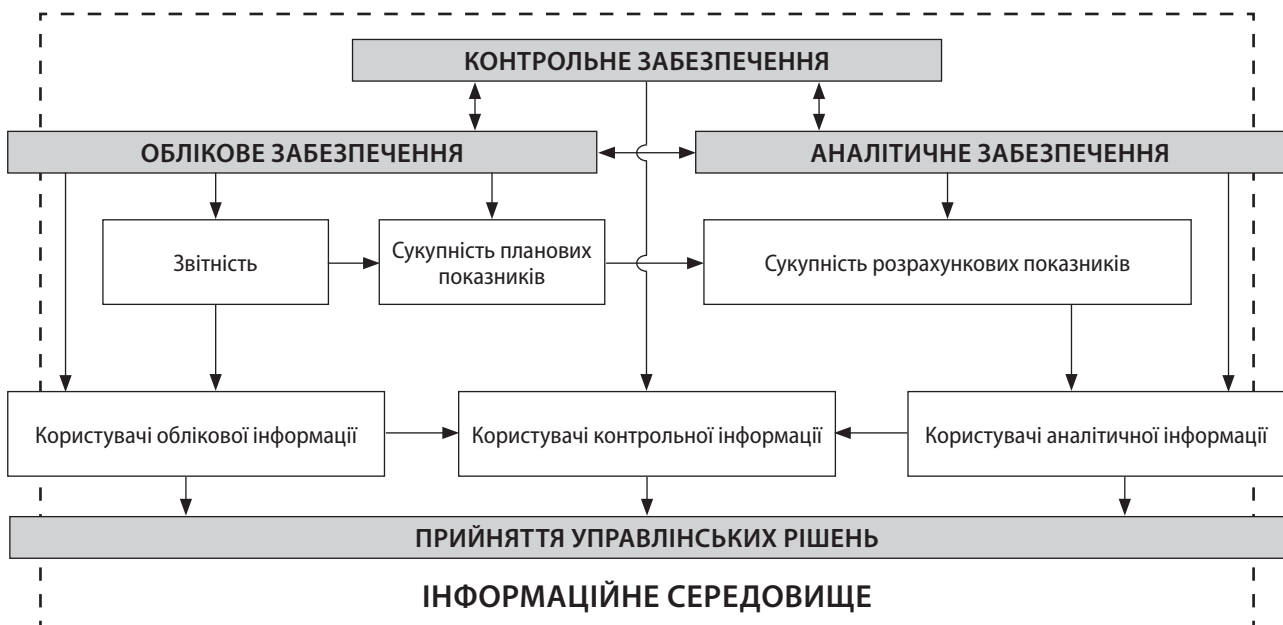

Рис. 5. Предметна область механізму інформаційного забезпечення обліково-аналітичної системи управління в єдиному інформаційному середовищі

Рішення про проектування нової ОАСУ або про налагодження існуючої на підприємстві необхідно впроваджувати на підставі результатів оцінки рівня ролі інформації в управлінні підприємством і оцінки витрат на її поліпшення, а також оцінки очікуваного ефекту від функціонування після її поліпшення.

Початковим визначальним етапом під час проектування та поліпшення ОАІ є розроблення нової або поліпшення існуючої внутрішньої бухгалтерської звітності відповідно до вимог, з позиції підвищення ефективності управління підприємства.

Розв'язування проблеми проектування на підприємствах ОАСУ припускає або створення нової власної системи, або вибір з уже існуючих [4, сс.127-129].

Отже, можна виділити наступні особливості в побудові ОАСУ. По-перше, концептуальні принципи можуть бути як зведені до впорядкування інформаційного відображення в рамках відособленої системи, що вирішує проблеми поточного управління, так і розширених до орієнтації інформаційного простору щодо вибору ефективних стратегічних рішень на рівні галузі.

По-друге, механізм інформаційного забезпечення ОАСУ, що реалізований у єдиному інформаційному середовищі, призначений для внутрішнього використання, і який передбачає можливість розрахунку показників, що містять локальну інформацію в обсязі делегованих прав і повноважень.

По-третє, обліково-аналітична інформація повинна задовольняти дві основні вимоги: бути корисною, і її отримання не повинно бути дорожчим, ніж вона сама.

По-четверте, архітектура ОАСУ, що складається з окремих підсистем, повинна забезпечувати цілеспрямовану взаємодію усіх елементів системи управління.

Висновки

Організація ефективної ОАСУ, що забезпечує отримання користувачами оперативної, достовірної і релевантної інформації, має вирішальне значення для оперативної оцінки процесу виробництва й ухвалення обґрунтованих рішень щодо своєчасного коригування.

У той же час рівень дії функцій обліку і контролю в системі оперативного управління не відповідає зростаючим вимогам на промислових підприємствах, що веде до розроблення й ухвалення неефективних оперативних управлінських рішень і, як наслідок цього, до значних втрат ресурсів у процесі виробництва. Однією з причин такого положення є недостатня обґрунтованість теоретичних положень функцій обліку і контролю в системі оперативного управління в діяльності підприємств України.

Процес створення єдиного інформаційного простору припускає реорганізацію інформаційних потоків і орієнтацію їх на:

- задоволення потреби підприємства в інформації для підтримки внутрішньофірмового процесу ухвалення рішень та їх реалізації (облік, аналіз, планування і контроль);
- задоволення потреби зовнішніх структур в інформації згідно з законодавчими розпорядженнями або для самопрезентації підприємства.

Важливість цих завдань безпосередньо пов'язана з ключовими цілями промислових підприємств, такими як:

- підвищення інвестиційної привабливості бізнесу за рахунок економічної прозорості підприємства;
- підвищення конкурентоспроможності на зовнішньому і внутрішньому ринках за рахунок виробничої прозорості підприємства і поліпшення якості продукції;
- підвищення ефективності виробництва за рахунок застосування сучасних технологій управління;
- підвищення рівня та стійкості управління підприємством і його виробництвами.

1. Петрук О. М. Регулювання бухгалтерського обліку в Україні: теорія, методологія, практика: Монографія / О.М. Петрук. – Житомир: ЖДТУ, 2006. – 152 с.
2. Гришанов Г.М. Исследование систем управления: Учебное пособие / Г.М. Гришанов, О.В. Павлов. – Самара: Самар. гос. аэрокосм. ун-т, 2005. – 128 с.
3. Шилейко А.В., Кочнев В.Ф., Химушин Ф.Ф. Введение в информационную теорию систем / А.В. Шилейко, В.Ф. Кочнев, Ф.Ф. Химушин. – М.: Радио и связь, 1985. – 280 с.
4. Галузина С.М. Аспекты повышения роли учетно-аналитической информации в системе управления организацией: Монография / С.М. Галузина. – СПб.: Знание, 2006. – 392 с.

5. Сопко В. В. Бухгалтерський облік – основа управління економікою / В.В. Сопко // Наукові записки. Економіка. – 1999. – Том 15. – С. 54–65.
6. Економічний аналіз: Навч. посібник / М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М. І. Горбатов та ін.; За ред. акад. НАНУ, проф. М.Г. Чумаченка. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2003. – 556 с.
7. Попова Л.В., Маслова И.А., Константинов В.А., Коростелкин М.М. Формирование учетно-аналитической системы затрат на промышленных предприятиях: Учебное пособие / Л.В. Попова, И.А. Маслова, В.А. Константинов, М.М. Коростелкин. – М.: Дело и Сервис, 2007. – 224 с.

Дата подання рукопису: 22.08.2012 року.